

*Верховод І.С., к.е.н., доцент кафедри економіки та
готельно-ресторанного бізнесу, Мелітопольський державний
педагогічний університет імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь,*

*Верба Д.В., к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
ДВНЗ КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНЮВАННЯ МАСШТАБІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Одним з провідних факторів диференціації соціально-економічної ефективності національних економічних систем в першій чверті ХХІ століття стала здатність їх соціальної сфери адекватно відповідати на виклики та збурення глобального господарського середовища. Суспільства, які втілюють кращі поточні досягнення людства щодо соціально-економічної ефективності, відрізняються здатністю соціальної сфери гармонійно узгоджувати суперечності, які формують «нездоланні перешкоди розвитку» для країн, що відстають від глобальних трендів поліпшення умов людського розвитку. Зокрема, поєднувати великі обсяги ресурсів, що виділяються на функціонування соціальної сфери із досить високими стандартами суспільної ефективності їх використання, масовість охоплення формами соціальної підтримки з виваженою диференціацією доступу до створюваних благ та забезпечуваних в межах соціальних програм можливостей. Сучасна Україна, нажаль, залишається прикладом далеких від ідеалу параметрів вирішення цих завдань. При цьому, незважаючи на наявність багатьох специфічних, галузевих та функціональних проблем, ми вбачаємо системні основи такої ситуації в ідеології та процедурно-методичному забезпеченні управління розвитком соціальної сфери. Загальні принципи, пріоритети, що покладені в основу управління рухом ресурсів в межах соціальної сфери блокують процеси поширення провідного досвіду, погіршують чутливість до потреб суспільства, ускладнюють адекватну алокацію ресурсів для їх задоволення, позбавляють методологічної основи для обґрунтованого нормування обсягів витрачання ресурсів та контролю й аналізу одержаних суспільних результатів. В результаті, підсистема управління ресурсним забезпеченням соціальної сфери (економічне управління її відтворенням) перетворюється на провідний чинник низької суспільної ефективності її функціонування. Яскравим прикладом методичних прогалин може бути те, що лише на 27-му році незалежності в Україні актуалізувалась суспільна дискусія з приводу диференціації рівня оплати працівників освітньої та медичної галузей, як важливої умови подолання кричущої недостатності винагороди, навіть для простого збереження запасів людського капіталу цих галузей. Також показовим є відвертий саботаж спроб запровадження процедур, що дозволили б надати оцінкам споживачів певної ваги серед факторів розміру персональних заробітків в соціальній сфері: її

адміністративна система докладає максимальних зусиль для збереження непрозорості та неконтрольованої монополії у питаннях розпорядження ресурсним забезпеченням. Наведене свідчить, що дослідження, присвячені удосконаленню інформаційно-методичного забезпечення оцінювання ефективності використання ресурсів соціальної сфери мають високу актуальність для прикладної науки.

В процесі еволюції економічної теорії були сформовані теоретичні підвалини як теорії суспільного добробуту, так і втілення її методологічної антитези – німецької історичної школи. Фундатори останньої запровадили в науковий обіг тези про важливість ролі тих видів діяльності, що нині ідентифікуються як провідні складові «соціальної сфери», саме в контексті відтворення економічного потенціалу суспільства та нарощення економічної ефективності. Власне німецька історична школа заклала фундамент дослідження зв'язку, що є центральним для нашої роботи: зв'язок між ресурсним забезпеченням соціальної сфери і параметрами життя населення і функціонування національної економіки. Адже саме Ф. Ліст сформулював тези про те, що сума багатств окремих громадян менша за загальне багатство країни, а причина такого «приросту» останнього в тому, що воно містить і «здатність створювати багатство», яке виникає лише в результаті поєднання особистих властивостей індивідів – як інтегральна риса взаємодії, що за певних умов долає обмеженість «гри з нульовою сумою» [1]. При цьому, Ф. Ліст акцентував увагу на тому, що формування цього «приросту» відбувається значною мірою – завдяки результатам функціонування «соціальної сфери».

Принципове положення теорії людського капіталу полягає в тому, що незважаючи на віддаленість у часі моменту компенсації за витрати навчання та на необхідність дисконтування майбутніх вигід відповідно до «схильності / неохильності» економічного суб'єкта до ризику, ринкові механізми все ж такі достатньо надійно дозволяють спрямувати необхідну (реально затребувану економікою) кількість ресурсів на потреби професійної освіти, а державне (бюджетне) фінансування є небажаним, через те, що порушує вимоги до ефективності освіти (робить вірогідним отримання формальної чи не затребуваної освіти), яка надалі не забезпечує зростання рівня продуктивності праці і відповідно – рівня її оплати.

Наведені теоретичні положення виглядають досить актуально стосовно української вищої освіти, яка характеризується високим рівнем охоплення (головний чинник високих показників середньої та очікуваної тривалості навчання в Україні, що суттєво підвищують позицію України в світовому рейтингу ІЛР), проте рівень освіти не потрапляє в перелік вагомих чинників диференціації оплати праці [2 – 4].

Надалі прямий зв'язок розширення ресурсної бази соціальної сфери (який би критерій не використовувався для «схематичного» окреслення її меж: «нематеріальне виробництво», «невиробничий сектор», «сукупність галузей, провідними з яких є освіта, медицина і культура» тощо) став основою досить поширених, навіть «канонічних» для сучасної науки моделей економічного

зростання. Проте таке включення параметрів ресурсного забезпечення соціальної сфери до теоретичного інструментарію моделювання темпів економічного зростання пов'язане не з теорією людського капіталу, а з розширенням параметрів, що включаються до «виробничих функцій», моделей макроекономічної рівноваги та функцій суспільного добробуту. Зокрема, в процесі вирішення проблеми відображення впливовості інноваційної активності як фактору темпів економічного зростання і розвитку.

Найбільш безпосередньо проблематика соціальної сфери досліджувалась в роботах з теорії суспільного добробуту. В межах цього напрямку економічної науки розглядалися проблеми алокації ресурсів між сферами діяльності через державний бюджет, проблеми визначення та вибору оптимальних важелів державного впливу виявлення та агрегування уподобань суспільства, оцінювання суспільних результатів альтернативних проектів тощо. При цьому однією з ключових проблем, вирішення якої потребували всі наведені вище напрями досліджень, була класифікація благ: як основа вибору способу нормування доступу до них та механізму ресурсного забезпечення їх створення.

Власне первинні протилежні позиції в цій класифікації обійняли «чисті приватні» блага і «чисті суспільні блага». Перші – подільні і доступ до них легко нормується за допомогою ринкової ціни; для них існує жорсткий зв'язок між додатковим споживанням і додатковими витратами на виробництво (споживання конкурентне). Другі – переважно неподільні, доступ до них технічно дуже складно нормувати за ознакою «сплатив / не сплатив», а зв'язку між додатковим споживанням і додатковими витратами виробництва (як мінімум, до досягнення певних обсягів споживання) немає.

Між цими «полюсними», позиціями розміtilись численні «змішані» блага, такі як «пожежна охорона»; «освітні послуги», «медичина», «соціальне страхування» та багато інших, щодо яких або ринкові механізми об'єктивно не ведуть до «Парето-оптимального» обсягу ресурсного забезпечення через наявність позитивних, або негативних екстерналій, чи через «проблему безбілетника» тощо, або суспільство в процесі нормування доступу до цих благ не вважає виправданим обмежуватись лише критеріями економічної ефективності і прагне розширити перелік критеріїв, які враховуються при виділенні ресурсів та визначенні цілей діяльності відповідних секторів.

При цьому, життя завжди виявлялось складнішим за теоретичні побудови: достатньо згадати блискучу главу в книзі Р. Коуза («Маяк в економічній теорії»), що ілюструє наскільки процеси ресурсного забезпечення створення і утримання маяків в реальності далекі від ідеалізованих теоретичних побудов, що за допомогою цілком цілісної та несуперечливої аргументації класифікують маяки до чистих суспільних благ [5].

Рекомендації. Вважаємо, що саме синтез абстрактних принципів трактовки і оцінювання об'єктивних характеристик ресурсного забезпечення і суспільних результатів функціонування установ соціальної сфери із методологічними принципами німецької історичної школи (увага до конкретної, специфічної інституціональної структури певної національної

економіки та окремих її секторів, можливість вагомого впливу інституціональної структури в тих «межах свободи», що залишають абстрактні моделі тяжіння до рівноваги) формуватиме методологію дослідження найбільш перспективну для теоретичного забезпечення політики регулювання і розвитку соціальної сфери національної економіки.

Використані джерела:

1. Лист Ф. Национальная система политической экономии / Мировая экономическая мысль. Сквозь призму веков. В 5 т. / Сопред. редкол. Г. Г. Фетисов, А. Г. Худокормов, Т. П. Восходящий капитализм / Отв. ред. М. Г. Подкидченко. М.: Мысль, 2005. С. 65.
2. Цимбалюк С. Диференціація заробітної плати: види, чинники, сучасний стан в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2009. №4. С.16–22.
3. Кустовська О., Безродна Т. Порівняльний статистичний аналіз диференціації в оплаті праці (дослідження науковців). *Вісник THEU*. 2011. Вип. 2. С. 114–117.
4. Ільєнко Н. Забезпечення оптимальної диференціації заробітної плати – важливий напрямок регулювання оплати праці. *Україна: аспекти праці*. 2015. № 1. С. 22–27.
5. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Пер. с англ. М.: Новое издательство, 2007. 224 с. (Библиотека Фонда «Либеральная миссия»).

*Журавльов О.А., здобувач вищої освіти другого рівня,
ТОВ «Бердянський університет менеджменту і бізнесу»,
м. Бердянськ*

Науковий керівник: к.е.н., доцент Фролова Г.І.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Досвід провідних туристичних країн свідчить про те, що дієвим засобом у проведенні ефективної туристичної політики є використання конкурентних стратегій, які забезпечують активний розвиток галузі туризму в країні, сприяють створенню конкурентоспроможного туристичного продукту та допомагають зайняти вагоме місце на міжнародному ринку туристичних послуг.

Не зважаючи на ресурсну забезпеченість, туристична галузь, на жаль, не може конкурувати з розвиненими туристичними державами. Єдиний шлях вирішення даної проблеми – це сформувати продуману, стратегічно-орієнтовану державну політику, основним завданням якої було б реально визначити туризм одним з основних пріоритетів держави, створити сильний орган влади з управління розвитком туризму, впровадити апробовані у світі економічні механізми успішного ведення туристичного бізнесу й заохотити